

'Le véritable voyage de découverte ne consiste pas à chercher de nouveaux paysages, mais à avoir de nouveaux yeux.'
(Marcel Proust)

Hoofdstuk 4

Lowa - Kongo, september 1937

De halfnaakte mannen staken al zingend de drie meter lange puntige peddels ritmisch in het bruingele water en waren in een groots, maar sierlijk, gevecht verwickeld met de kolkende watermassa. Ze stonden rechtop en balanceerden schijnbaar moeiteloos in de twaalf meter lange uitgeholde boomstammen. Ze anticipeerden op elke, door de stroming geforceerde, richtingsverandering en hielden halsstarrig de gewenste koers aan. Keer op keer spanden de pagaaiers de rug-, been- en armspieren en trokken met alle kracht de prauwen meter per meter voorwaarts tegen de stroming in, dankzij hun opbollende spiermassa doorkliefdend de vaartuigen het water alsof het kinderspel was. De gelijkenis met glanzende sculpturen van mythische zwarte goden vervaardigd uit gepolijst onyx was treffend. Iedereen in de boot, inclusief de passagiers die ononderbroken water hoosden, was drijfnat, maar door de adrenaline die door hun lijf gierde, voelden ze de vermoeidheid, noch het koude water. Al negen dagen duurde de kweeling, en wat voor een witte man een onmogelijke opdracht was, was voor de leden van de Wageniastam een tweede natuur. Ze waren vermaard voor hun zwem-, vaar- en visserskunsten, en deinsden voor geen enkele waterval of cataract terug, bovendien werden ze voor dit avontuur bijzonder goed betaald.

Van zodra de zon aan haar neerwaartse spiraal begon, hield hij die onuitputtelijke energiebron nauwlettend in de gaten en wist dat hij tijdig een geschikte landingsplaats voor de dag diende te zoeken, en bovendien voldoende tijd moest overhouden voor de opbouw van het nachtkamp. Rond 16.00 u. roeiden de drie prauwen op bevel van Dieudonné naar de noordelijke oever. Secuur gidste hij zijn prauw een kleine lagune in waarbij hij erop lette dat ook de twee achterliggende boten in zijn kielzog bleven. Hij was de praktische leider van deze onderneming en dwong zijn status af door zijn kennis, inzet, kracht en alomtegenwoordige *présence*. Hij sprong met gemak op het droge en trok de zware kano net voldoende op het zand om de eerste twee Wagenia's toe te laten uit te stappen en de boot stevig te verankeren. Blootvoets en enkel gekleed in een lendendoek nam hij de machete in de hand en stapte behoedzaam landinwaarts. Hij werd dit jaar vermoedelijk vijftig en was niet zo oud geworden door zich

onvoorzichtig in het onbekende te wagen. Achter elke boomstam, onder elke steen en zelfs hoog in het gebladerte kon gevaar schuilen. Hij kapte sporadisch takken en palmbladeren weg en tevreden keerde hij terug naar de anderen. Hij zocht de blik van Paul en net alsof ze een telepathische connectie hadden, werden de ogen van Paul naar die van Dieudonné gezogen. Eén oogopslag was voldoende, geen knikje, geen beweging van het hoofd, enkel een bijna onzichtbare gelaatsexpressie, meer niet. Paul haalde diep adem en was opgelucht dat de dag erop zat. Net zoals alle anderen, zette hij zich in om van die kale plaats een min of meer comfortabele plek voor de nacht te maken. In zijn geval betrof het echter het geven van bevelen en het aanduiden van de meest geschikte plaatsen voor het kampvuur en het opstellen van de tenten. Hij voelde zich niet te goed om de handen uit de mouwen te steken, maar Dieudonné had hem er meermaals op gewezen dat geen enkel stamhoofd, ongeacht de huidskleur, zijn handen vuil diende te maken. Indien hij dat wel zou doen, zelfs door het hopen van water, zou hij onherstelbaar gezichtsverlies lijden. Op dag twee van de excursie had Dieudonné een jonge puberende Wagenia een pak slaag gegeven, waardoor diens avontuur op die dag meteen eindigde. Hij had het gewaagd om Paul oneerbiedig aan te spreken met 'eh mundele,'⁸ waarop hij meteen een ongemeen harde vuistslag op het oog kreeg en Dieudonné hem onder het roepen van tal van verwensingen, waarbij 'ny-angalakata'⁹ nog de meest fatsoenlijke was, alle hoeken van het kamp liet zien. De jongen bloedde aan de lippen, wenkbrauwen en neus, en kwam na de afranseling tot inzicht. Hij verontschuldigde zich bij Paul en sprak deze aan waarbij hij praktisch na elk tweede woord *bwana* stotterde. Dieudonné gaf hem het bevel zijn karige bezittingen te pakken en te verdwijnen. Paul liet het toe en greep niet in, hij kon en mocht zich niet mengen in deze gebruiken, dit had immers niets te maken met wit en zwart, noch mocht hij het gezag van Dieudonné ondermijnen. Hier kreeg een jongen een levensles, één die hij nooit meer zou vergeten.

Nadat het kamp zijn vorm had gekregen, nam Dieudonné zijn karabijn en verdween met twee roeiers in de dicht beboste *brousse*. Na een tiental minuten weerklonk er een schot vanuit de Mannlicher M1895, gevolgd door een krijsende doodskreet, en nog een tweede knal. Het oerwoud werd gedurende een vijftal minuten gevuld door een kakafonie van hysterisch brullende dierengeluiden, waarna het even later ijsig stil werd, alsof de bloedverwanten van het slachtoffer zich unaniem neerlegden bij het pijnlijke verlies. Paul kon zijn glimlach slechts met moeite bedwingen

⁸ Hé blanke.

⁹ Idioot

toen Dieudonné verscheen op de open plek, waarop zijn zwarte kameraad hem verveeld aanstaarde en wist dat zijn baas leedvermaak had om het feit dat hij twee schoten nodig had gehad om één chimpansee te doden. De Wagania's droegen het kreng van de bijna volwassen primate aan een lange stok en glunderden bij het vooruitzicht van vlees bij het aanstaande avondmaal.

Dieudonné was een Bahundi en werd ergens in de late negentiende eeuw geboren in een dorpje dat gelegen was aan het Inongomeer, het latere Leopold II-meer. Zonder dat de inwoners, wiens voorvaderen zich eeuwen geleden aan de oevers van het meer hadden gevestigd, er zich bewust van waren, behoorde het land hen niet meer toe. Net zoals zovele andere dorpjes en gehuchten werd het onteigend omdat de toenmalige Belgische vorst niet te veel pottenkijkers duldde op zijn privébezit. Dit enorme gebied van vijftientwintig miljoen hectare, het kroondomein genoemd, was van 1885 tot 1908 de persoonlijke speeltuin van Leopold II. Dieudonné en zijn verwanten werden onder begeleiding naar Banningstad gestuurd, vandaar werden ze als beesten in een veel te kleine laadbak gepropt die door een oude stoomboot de Kasai werd opgeduwd richting Francquihaven. Een overtocht die ze bovendien zelf dienden te bekostigen zodanig dat ze totaal berooid op hun bestemming arriveerden, maar ook dat was geen toeval. In Francquihaven werden ze opgeëist door de koloniale overheid en tewerkgesteld bij de BCK voor de uitbouw en het onderhoud van de spoorwegverbinding die onontbeerlijk was voor de industrie. Deze praktijken, dwangarbeid voor een aalmoes, en massadeportaties waren gemeengoed in de Kongo-Vrijstaat. Terwijl de andere volwassen dorpelingen zich neerlegden bij de situatie, had hij vastgesteld dat de zwarten in de mooie blauwe uniformen met de rode fez geen zware lichamelijke arbeid dienden te verrichten en bovendien beter gevoed en betaald werden dan de spoorwegarbeiders. Hij meldde zich op een zondag bij de plaatselijke kazerne en werd door een witte sergeant-majoor argwanend gemonsterd. Deze trommelde meteen twee zwarte soldaten op die Dieudonné totaal onverwacht te lijf gingen en zinnens waren om hem het pak slaag van zijn leven te geven. Het was vooral de manier waarop hij reageerde die de beroepsonderofficier interesseerde. Hij incasseerde de eerste twee klappen zonder een krimp te geven en startte vervolgens de lijdensweg van zijn twee belagers. Elke slag was raak en op geen enkel moment deinsde hij terug, integendeel, hij viel de anderen aan en haalde zijn kracht uit het onrecht dat zijn familie was aangedaan. Hij trapte één van de twee met alle kracht in het kruis en